

Dr hab. Małgorzata Pietrasiak, prof. nadzw. UŁ

Kierownik Katedry Studiów Azjatyckich

Recenzja

Pracy doktorskiej Małgorzaty Osińskiej

Międzymiejsce. Współczesny Hongkong w poszukiwaniu własnej tożsamości

Hongkong, w tym warunki wynegocjowane w trakcie rozmów z Wielką Brytanią określające jego powrót do Chińskiej Republiki Ludowej oraz sytuacja wewnętrzna enklawy, walka o demokrację i autonomię były przedmiotem dociekań naukowych na przełomie lat 80. i 90 XX w. Autorka rozprawy doktorskiej, Małgorzata Osińska, zwraca na to uwagę w części opisującej stan badań dotyczącej Hongkongu. Obecnie rozwój tego Specjalnego Regionu Administracyjnego w mniejszym stopniu stanowi przedmiot zainteresowania naukowców i pozostaje nieco na uboczu rozpraw naukowych. Mgr Małgorzata Osińska tę lukę próbuje zapełnić, proponując niezwykle spojrzenie na budowanie tożsamości Hongkongu, a w zasadzie na całą niezwykłą historię tego jak sama określa „międzymiejsca”.

Narracja autorki jest oparta na połączeniu i wykorzystaniu różnych wątków opisujących Hongkong: urbanistycznych, antropologicznych, politologicznych, socjologicznych, turystycznych, pamiątkarskich, kontekstu międzynarodowego. Wykorzystując badania własne autorka rysuje nam ewolucję przestrzeni miejskiej na tle historycznych dziejów, zderzenia dwóch odrębnych kultur, zmian ekonomicznych i politycznych. Wątki przeplatają się i łączą by na koniec oddać rzetelną wizję tego obszaru. Narracja jest prowadzona konsekwentnie, otwiera coraz to nowe obszary poznania, towarzyszą jej wyjaśnienia zastosowanych metodologii, by na końcu pracy wyjaśnić co to jest „międzymiejsca”, czym jest Hongkong dla jej mieszkańców.

Zaletą pracy jest jej oryginalność. Hongkong nie jest po prostu opisywany z jego historią, miejscem na mapie Chin, pozycją gospodarczą, rolą międzynarodową. Tożsamość Hongkongu jest analizowana przez pryzmat zmian architektonicznych, zmian przestrzeni miejskiej dostosowanych do zmieniającej się rzeczywistości i dwóch przeciwstawnych

światów: zachodniego (brytyjskiego) i wschodniego (chińskiego). Opisy historyczne i polityczne związane z Hongkongiem są jedynie tłem opisu autorki. Świetnym uzupełnieniem całego wywodu są własne badania oparte na pogłębionych wywiadach i mapach mentalnych, które później są poddane analizie.

Praca składa się z ośmiu rozdziałów różnej wielkości, podzielonych, jak pisze autorka na dwie części. Część pierwsza to część teoretyczna. Małgorzata Osińska krótko przedstawia w pierwszym rozdziale stan badań nad Hongkongiem i sposób opisywania tego terytorium. W tym rozdziale wymienione są cele pracy. Kolejny rozdział dotyczy koncepcji przestrzeni oraz teorii antropologii miasta. Tutaj z kolei autorka nawiązuje do krajobrazu starożytnej Grecji i porównuje go do perspektywy chińskiej tego zagadnienia. Mam pewne wątpliwości dlaczego autorka w charakterze przykładu wymienia i opisuje tylko Grecję. Powód takiego zabiegu powinna wyjaśnić. Następnie opisuje budowanie przestrzeni w Chinach, sięgając do starożytnych klasycznych filozofów chińskich. W tym rozdziale autorka analizuje społeczne koncepcje przestrzeni w kontekście podejścia socjologicznego. Przytacza koncepcje Geорга Simmela, Floriana Znanieckiego, Michela Fousaulta, Henry Lefebra oraz idee krajobrazu Erica Hirsha. W kolejnych podrozdziałach części teoretycznej autorka pokazuje możliwość spojrzenia na miasto z wykorzystaniem innych teoretycznych koncepcji. Zwraca uwagę na wielość definicji i podejść do tego zagadnienia oraz ich eklektyczność. Sporo miejsca poświęca szkole chicagowskiej interpretacji.

W dalszej części przedstawia teorie miast globalnych oraz prezentuje koncepcję postrzegania przestrzeni za pomocą map mentalnych Kevina Lyncha, która była inspiracją dla badań własnych. W dalszej części omawia pojęcie tożsamości. Jako politologowi zajmującemu się stosunkami międzynarodowymi zabrakło mi podejścia charakterystycznego dla nauk politycznych, chociażby klasycznych teorii stosunków międzynarodowych związanych z podstawami budowy pozycji tego obszaru na arenie międzynarodowej.

W rozdziale trzecim doktorantka opisuje metodologię badań własnych, których wyniki przedstawia w części drugiej, rozdziale siódmym i ósmym. W tej części (s. 49) wyjaśnia cel badań, za który uznaje odpowiedź na pytanie jak się kształtowała i kształtuje tożsamość mieszkańców Hongkongu. W podrozdziale 3.2 zatytułowanym *Tezy i pytania badawcze* wymienia pytania, na które własne badania socjologiczne mają dać odpowiedź. Trudno natomiast na podstawie przedstawionego opisu wskazać jednoznacznie jakie są tezy pracy, jakie wcześniej postawiła hipotezy badawcze. Warto zastanowić się i doprecyzować tę część.

Następnie autorka wyjaśnia w jaki sposób będzie realizowała stawiane cele i odpowiadała na pytania badawcze. Pojawia się tu pewien błąd, który się powtarza w kolejnych częściach – autorka pisze w czasie przyszłym tak jakby te badania dopiero miała zrobić, a przecież są one wykonane i opisane w pracy. Na przykład na str. 52 pisze „W badaniach zamierzam posłużyć się techniką wywiadu swobodnego”, a przecież logicznym jest, że w badaniach posłużyła się techniką wywiadu swobodnego. Podobnie na str. 53: „same wywiady natomiast będą, po uzyskaniu uprzedniej zgody respondentów, rejestrowane na dyktafonie” Wynika z tej wypowiedzi, że wywiady dopiero będą przeprowadzane a przecież już autorka je zarejestrowała. Na str 55: „W trakcie spacerów będę podążać za moimi rozmówcami”. Przecież spacery już się odbyły. Szkoda, że ta część pracy nie znajduje się bezpośrednio przed materiałem badawczym, który w pracy znajduje się dopiero w części drugiej w rozdziałach 7 i 8.

Część druga to opis procesu powstawania Hongkongu i przeobrażania się w nowoczesną metropolię. Rozdział czwarty w tej części rozpoczyna się od pokazania geografii Hongkongu, jego położenia, ukształtowania terenu oraz sposobu pozyskiwania nowych gruntów z morza, który był jedyną możliwością poszerzania tego zaludnionego i w gruncie rzeczy nieprzyjaznego osadnictwu terenu. W tym rozdziale autorka opisuje również wczesną historię Hongkongu, przybycie Brytyjczyków, wojny opiumowe, budowę miasta Wiktorii - stolicy tego obszaru.

W rozdziale piątym autorka analizuje powojenne losy Hongkongu, jego rozwój urbanistyczny, politykę społeczną władz brytyjskich, w szóstym zaś okres kiedy Hongkong wrócił do Chin czyli lata 1980-2017. Wydaje się, że akurat w tej części autorka powinna szerzej sięgać do dorobku nauki o stosunkach międzynarodowych, oprzeć się na dokumentach, opisach rozmów prowadzonych między dwoma podmiotami Wielką Brytanią i Chińską Republiką Ludową, zastanowić się nad międzynarodowym tłem i konsekwencjami tego zdarzenia dla regionu Azji Wschodniej. W rozdziale autorka odpowiada na pytanie jak Chińczycy rozumieli hasło „jedno państwo dwa systemy” w jakim celu powstało i w jaki sposób znalazło zastosowanie dla Hongkongu. Omawia również pojawienie się specjalnych stref ekonomicznych, porównuje sytuację w innej byłej kolonii – Makau.

W końcowym podrozdziale tego rozdziału pisze o ostatnich wydarzeniach społecznych i politycznych np. o dezintegracji z deltą Rzeki Perłowej, rewolucji Parasolek. W tej opisującej współczesną sytuację w Hongkongu brakuje mi spójnej analizy polityki Chin

wobec enklawy, wątki trochę się mieszają, poruszane są mniej lub bardziej ważne wydarzenia poczynając od spadku liczby różowych delfinów(s.188) po jakość zastosowanych materiałów, z których zbudowane są słupy podtrzymujące konstrukcję wyspy (s. 189). Ciekawiłaby mnie bardziej prognoza autorki i jej wizja przyszłości Hongkongu.

Rozdział siódmy pt *Międzymiejsce. Współczesny Hongkong w poszukiwaniu własnej tożsamości* poświęcony jest analizie materiału badawczego wywiadów przeprowadzonych przez autorkę w czasie jej pobytu w Hongkongu. W tym rozdziale autorka prezentuje mapy mentalne sporządzone przez respondentów, symbole, pomniki w Hongkongu budujące jego tożsamość. Rozdział 8 zawiera konkluzje autorki. Po konkluzjach następuje krótkie zakończenie, a następnie przytoczona jest bibliografia. Bibliografia nie jest uporządkowana. Brak podziału chociażby na źródła pierwotne, pamiętniki, dokumenty i wtórne: monografie, artykuły naukowe. Wydzielone są jedynie adresy internetowe. Całość uzupełnia spis ilustracji, spis tabel, wykresów oraz załączniki- scenariusze wywiadów oraz mapy mentalne, których autorka nie omówiła w pracy a jedynie dołączyła.

Role recenzenta jest zwrócenie uwagi na niedociągnięcia w pracy tak by mogły one posłużyć do doskonalenia warsztatu naukowego i być inspiracją dla dalszej pracy badawczej. Jakie mam zatem uwagi do pracy? Niektóre z nich wymieniłam w trakcie omawiania struktury pracy, inne przedstawię pokrótce poniżej.

Na początku pragnę zwrócić uwagę, że nie bardzo rozumiem celu *Wstępu* i *Zakończenia*. W przypadku *Wstępu* jego rolę przejął rozdział drugi i częściowo trzeci. W przypadku *Zakończenia* rozdział zatytułowany *Konkluzje*. We wstępie autorka powinna wprowadzić czytelnika do prowadzonej w pracy narracji, powinna przedstawić hipotezy badawcze, sposób ich weryfikacji udowodnione w trakcie badań tezy oraz metody rozwiązywania problemów badawczych. Te elementy są rozrzucone w kilku miejscach, a tezy nie są jasno sformułowane. Ponadto wydaje się, że omówienie metodologii badań własnych powinno poprzedzać przeprowadzoną w pracy analizę, tymczasem autorka rozdziela te dwie połączone ze sobą części. Brakuje mi również głębszej analizy politologicznej polityki rządu centralnego wobec tego Specjalnego Regionu Autonomicznego, dyplomacji prowadzonej przez Region, jego pozycję regionalną itd. To są również ważne elementy jego tożsamości.

Praca napisana jest starannie i niemal bezbłędnie. Mam jednak kilka uwag. Pierwsze dotyczą powtarzających się wyrazów i określeń w zdaniu. W języku polskim dobrze jest, aby

stosować zamienniki w tym samym albo kolejnym zdaniu. Wówczas tekst brzmi o wiele lepiej. Poniżej przykłady tych powtórzeń:

str 12: wnioski **zawarte** w tej części oparte są na dokładnej analizie **zawartej** w...

str 30 ...na promienistym układzie **poszczególnych** stref. **Poszczególne** obszary...

str 111 zmusiło rząd Hongkongu do **podjęcia decyzji**. Następnego dnia rano Sir Aleksander Granham **podjął decyzję**...

W niektórych wyrażeniach pojawia się niejasność, brak logiczności bądź skrót myślowy. Oto przykłady:

str 8: „Poza tym wydaje się, że Hongkong to miejsce, gdzie liczy się tylko wzrost gospodarczy, tymczasem protesty mieszkańców w 2003 r. oraz późniejsza Rewolucja Parasoli pokazały, że w samym Hongkongu zaszły zmiany.....” Niejasne jest co się jeszcze liczy i czy zmiany polegają np. na zmniejszeniu wzrostu gospodarczego?

str 11 „socjologii miasta w Hongkongu” – jakiego miasta w Hongkongu?

str 33 „składa się z siedmiu elementów..” Ale co?

str 41 „Przestrzeń bowiem jest rozpatrywana w kontekście odczuwania i zmysłów, a nie w kontekście fizycznym jest zdematerializowana”?? Zdanie jest niezrozumiałe.

str 61 istnieje wyrażenie o tyle... o ile, a nie o tyle..., gdyż.

Nie znam wyrażen **plantacja soli** oraz **reklamacja terenów morskich**. O ile domyślam się co oznacza plantacja soli to nie wiem co oznacza w tym wypadku reklamacja. Reklamacja w słownikach języka polskiego oznacza sprzeciw, skargę. Jak rozumieć zdanie: „szczegółowe dane pokazują, że największy obszar uzyskano w trakcie procesów reklamacji na Nowych Terytoriach...”

str 87 co oznaczają przytaczane dane: rząd płacił 800 000 dolarów hongkongskich za 400 000 stóp kwadratowych i ponownie na str 88 budynki muszą posiadać co najmniej 50 stóp kwadratowych? Ile to mniej więcej wynosi? Czy to dużo czy mało?

str 99 Co pozwoliło zachować standardy, do których przyzwyczajeni byli dotychczasowi mieszkańcy. Czy jest to pytanie? Jeśli twierdzenie to powinno być po przecinku.

str 151 o jakich mieszkańcach z Azji Południowo-Wschodniej autorka pisze? Może chodzi o Azję Południową (Sikhowie Nepalczycy)? Muzułmanie z Azji Południowo-Wschodniej może chodzi o przybyszów z Indonezji?

str 153 co oznacza pojęcie nie-chińscy Chińczycy?

str 210 „Co w istocie potwierdza ważną rolę systemu MTR jako punktów orientacyjnych”. Nie jest to pytanie zatem powinno być To w istocie...

Pojawiają się drobne błędy literowe:

strona	jest	Powinno być
7	Wydaje się zastanowienia	Wydaje się godne zastanowienia
11	Zagadnienia związane z..	Zagadnienia związane z...
13	Źródłem na temat	Źródłem wiedzy na temat...
30	tego model opierało się	tego modelu opierało się
31	Schemat model sektorowego	Schemat modelu sektorowego
72	swoja bazę	swoją bazę
91	okupacje Hongkongu	okupację Hongkongu
91	Komisje mieszkaniową	Komisję mieszkaniową
93	Podobną role	Podobną rolę
94	były czymś dużo bardziej znaczącym, raczej niż tylko...	były czymś dużo bardziej znaczącym, niż tylko
97	Zdecydowana większość	Zdecydowaną większość
125	wąska cieśniną	wąską cieśniną
131	Ze swoja krawędzią	Ze swoją krawędzią
133	The Times	„The Times”
136	Hong Kong Annual Review	„Hong Kong Annual Review”
178	Makau – Inna kolonia	Makau – inna kolonia
218	Właściwie to nice mogę znaleźć	Właściwie to nic nie mogę znaleźć
236	rewolucja kulturalną	rewolucją kulturalną

Str 97 w przypisach jakie jest źródło ordynacji Nr 16 z 1844 r. Nr 17 z 1844 oraz Nr 6 z 1857/ gdzie autorka je znalazła i przeczytała? (to samo pojawia się w bibliografii)

Nie zawsze autorka korzysta ze źródeł pierwotnych, nawet jeśli jest to możliwe, przytaczane są źródła z drugiej reki. (np. str 105) na str 107 FRUS z 1947 r autorka cytuje za Welshem.

str 114 przyp. 190 - tytuł artykułu powinien być napisany kursywą a autorka wzięła go w cudzysłów.

Przytoczone drobne niedociągnięcia nie wpływają na ocenę końcową. Z przekonaniem stwierdzam, że rozprawa spełnia wymagania stawiane przez Ustawę pracom doktorskim i wnoszę o dopuszczenie mgr Małgorzaty Osińskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Małgorzata Pietrowicz